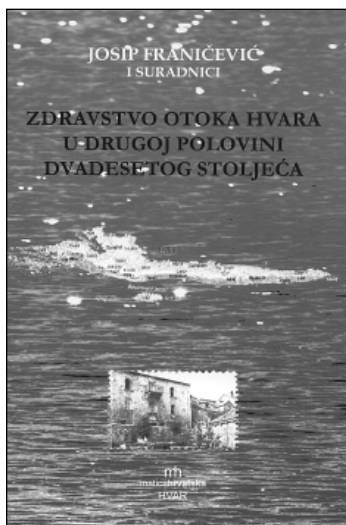

Josip Franičević i suradnici ZDRAVSTVO OTOKA HVARA U DRUGOJ POLOVINI XX. STOLJEĆA

Matica hrvatska Hvar, 2008.

Iako su o povijesti zdravstva otoka Hvara pisali neki od naših najuglednijih znanstvenika, poput akademika Mirka Dražena Grmeka, Grge Novaka i Cvite Fiskovića, prof. dr. Ive Jeličića i drugih, novijeg razdoblja zdravstvene djelatnosti na otoku Hvaru jedva se tko dotaknuo.

Tog se zahtjevnog posla nedavno poduhvatio prof. dr. sc. Josip Franičević, ugledni hrvatski i zadarski znanstvenik i liječnik, rodom iz Staroga Grada na Hvaru, koji je glavni autor i urednik knjige *Zdravstvo otoka Hvara u drugoj polovini XX. stoljeća*.

Većinu poglavlja u knjizi (7) napisao je prof. Franičević, dok su ostala dva prilozi suradnika i posve su komplementarni temi koja se obrađuje. Poglavlje *Demografske i gospodarske karakteristike otoka Hvara u drugoj polovini XX. stoljeća* ispisuje prof. dr. sc. Ante Dulčić (Ekonomski fakultet – Split), dok su autori poglavlja *Neke bitnosti zdravstvene zaštite na hrvatskim otocima s posebnim osvrtom na otok Hvar* doc. dr. sc. Mladen Smoljanović i mr. sc. Ankica Smoljanović, djelatnici Nastavnog zavoda za zaštitu zdravlja Splitsko-dalmatinske županije u Splitu.

U knjizi koja sadrži 150 stranica teksta, uz slikovne priloge i tablice, autor sa suradnicima pokušava rekonstruirati glavne događaje u svezi s organizacijom i funkcioniranjem zdravstva na otoku Hvaru u navedenom razdoblju.

NEMAR PREMA DOKUMENTACIJI

U prikupljanju građe, prema riječima autora, gotovo ništa od zdravstvene dokumentacije za razdoblje koje je predmetom ove knjige nije ostalo sačuvano. Naime, pri svakom preuređenju i preseljenju, sva zdravstvena dokumentacija trpala se u plastične vreće i odvozila na deponij! Stoga se prof. Franičević, u rekonstrukciji organizacijskih i kadrovskih zbivanja u zdravstvu otoka Hvara za navedeno razdoblje, u mnogočemu morao osloniti na osobnu memoriju, kao i na prisjećanje nekolicine još živih zdravstvenih djelatnika te pribjeći anketiranju i intervjuiranju ljudi koji su djelovali ili su još uvijek djelatni u hvarskome zdravstvu.

Potrebno je spomenuti kako je prof. Franičević od 1952. do 1955. i sam radio kao kotarski liječnik u gradu Hvaru pa je priča o hvarskom zdravstvu ovjerovljena i iskustvom “vlastite kože”.

POVIJESNI I SOCIJALNO-KULTURNI BACKGROUND

Knjiga započinje zanimljivom demografskom i gospodarskom analizom Hvara u drugoj polovici prošloga stoljeća (Ante Dulčić), koja u glavnim crtama prikazuje društveni razvoj otoka prelamajući ga kroz tri skupine međusobno povezanih varijabli: povijesnih odrednica, zemljopisnih posebnosti i pripadanja određenome civilizacijskom krugu. Pošast depopulacije, promjena gospodarske paradigme s dolaskom komunističke ideologije kad se događa možda “najveći prevrat u društvenom biću i vrijednosnom sustavu otoka još od vremena grčkih kolona”, nadolazak turizma s industrijskim modelom izgradnje mastodontskih hotela, razvoj bankarskog sustava s “centralizacijom” deviznih rezervi u bivšoj državi koja raspršuje i oslabljuje poljoprivredu – sve je to dovelo do raslojavanja tradicijske kulture i otvorilo brojne socijalne i kulturološke odmake od dotadašnjih vrijednosnih matrica, a imalo je dakako reperkusije i na zdravstvo otoka Hvara.

ETAPE RAZVOJA ZDRAVSTVA

Prikaz razvoja zdravstva otoka Hvara u drugoj polovici XX. stoljeća prof. Franičević započinje u trećem poglavlju naslovljenom *Opći prikaz prilika, problema i razvoja zdravstva otoka Hvara u drugoj polovini dvadesetoga stoljeća*. Na stanovit način to je sumiranje svih najvažnijih zbivanja u zdravstvenoj branši koja su se tijekom posljednjega 50-godišnjeg razdoblja odvijala na otoku. Ta su organizacijsko-kadrovska zbivanja doista brojna i autor ih iznosi na zanimljiv način, s ponekom duhovitom primjedbom i

komentarom kojih specifičan bodulski život nikada nije lišen. Autor se najprije osvrće na neslućeni tehnološki razvoj koji je obilježio drugu polovicu XX. stoljeća. Dijagnostičke i terapijske mogućnosti u kratkom vremenskom isječku stubokom su se promijenile – od stetoskopa, tlakomjera i eventualno rendgenskog aparata u nedavnoj prošlosti – do korištenja ultrazvuka, kompjutorizirane tomografije, magnetske rezonance i drugih sofisticiranih tehničkih pomagala te djelotvornih terapijskih sredstava poput antibiotika i drugih snažnih kemoterapeutika danas.

Slijedi prikaz etapnog razvoja zdravstvene mreže na otoku, njezino popunjavanje stručnim medicinskim kadrom, odgovarajućim prostorom i opremom. Početkom pedesetih otok nema niti jedne organizirane jedinice zdravstvene zaštite, a na cijelom području rade tek tri liječnika, sva trojica u poodmakloj životnoj dobi (dr. Vojtjeh Brida u Jelsi, dr. Stjepan Vidali u Starigradu i dr. Jerko Machiedo u Hvaru) s jednim rendgenskim aparatom u vlasništvu dr. Machieda, priručnim laboratorijem dr. Briede i jednim jedinim sanitetskoim vozilom za potrebe cijelog otoka. U to vrijeme liječnici uglavnom djeluju u adaptiranim prostorima privatnih kuća. Uskoro dolazi do formiranja Kotarske zdravstvene stanice Hvar s područnim ambulanta-ma u Starom Gradu, Jelsi i Sućurju. Prikazan je polagani rast broja zaposlenih liječnika, ali i velika fluktuacija zdravstvenog kadra. Zatim uspostava sustava samoupravljanja, nova pravna regulativa koja ne mimoilazi ni zdravstvene ustanove, a Zdravstvena stanica tada prvi put dobiva svoj Statut. To je doba samofinanciranja, ali i jačanja turizma, a taj se model zdravstvenoj stanici Hvar isplatio. Dva se liječnika sedamdesetih i osamdesetih godina ističu po svom stručnom, ali i društveno-političkom angažmanu – to su dr. Pavle Carić i dr. Zlatko Rudan. Prvi postaje direktorom Zdravstvene stanice Hvar, drugi je znatno društveno-politički angažiran. Poduzima se preuređenje postojećih i izgradnja novih ambulanti te podizanje dviju novih ljekarni, modernizira se medicinska oprema. Koncem šezdesetih osniva se otočna higijensko-epidemiološka služba sa sjedištem u Jelsi, koja od 1995. postaje hvarska ispostava Zavoda za javno-zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije. Zatim sve više jača specijalistička zdravstvena zaštita (pedijatrija, ginekologija, okulistika), a Zdravstvena stanica Hvar prerasta u Dom zdravlja. Istodobno sve zdravstvene jedinice brojčano se pojačavaju u stručnom kadru i opremi. Tako je godine 1982. Dom zdravlja Hvar imao 8 stalnih i 2 liječnika na određeno vrijeme, 9 medicinskih sestara, 4 stomatologa i isto toliko zubnih asistentica, 3 laborantice i 2 medicinska tehničara. U takvom je sastavu mogao gotovo u potpunosti zadovoljiti potrebe primarne zdravstvene zaštite otočnog stanovništva.

Godine 1994. osniva se Služba za hitnu medicinsku pomoć, a prijevoz teških bolesnika s otoka na terrafermu (najčešće u bolnicu Split) riješen je uvođenjem sanitetskog helikopterskog transporta iz Vojne bolnice u Splitu. Izgradnja popratnih heliodroma u Starom Gradu, Hvaru i Sućurju bitno je pridonijela učinkovitosti hitne službe i gotovo u potpunosti riješila svojevrsnu kvadraturu kruga urgentne medicinske pomoći, tu noćnu moru zdravstvene zaštite na otocima. Treba istaknuti da stomatološka i ljekarnička služba sustopice prate ostalu zdravstvenu zaštitu. Od 1953. stomatološke usluge pružaju zubari, a prvi doktor stomatologije na otoku, dr. Luka Breko, započinje se u Hvaru istom 1978. godine.

Nakon ovog, slijede četiri poglavlja u kojima se obrađuje razvoj zdravstva u 4 najbitnija otočna punkta: Hvaru, Starom Gradu, Jelsi i Sućuraju. Iznose se brojne pojedinosti, navode imena zdravstvenih djelatnika, njihova kompetentnost i djelokrug rada, organizacijsko, prostorno i kadrovsko jačanje službi te se tako priča o zdravstvu otoka Hvara u drugoj polovici XX. stoljeća ulančava i napokon zaokružuje.

Valja spomenuti kako je u četvrtom poglavlju detaljno obrađena specijalističko-konzilijarna i stacionarna služba Hvar, od nastanka "Alergološkog centra" koji se iz svoje prvobitne namjene – dakle od znanstveno-istraživačke ustanove s nakanom proučavanja alergološke problematike, posebice dišnih organa i mogućnošću adekvatne terapije na iznimno pogodnom podneblju blage hvarske klime, pretvorio u pragmatičniju i stanovništvu potrebniju specijalističko-konzilijarnu i stacionarnu zdravstvenu ustanovu. Prikazane su sve važnije mijene, promjene imena i namjene ove iznimno važne hvarske zdravstvene ustanove, s nadogradnjom prostora i moderniziranjem opreme te otvaranjem brojnih specijalističkih ambulanti – i konačno otvaranjem Odjela za hemodijalizu 1992. godine – prvim na hrvatskim otocima!

MALA OPĆA KOMUNALNA BOLNICA

U osmom poglavlju (M. Smoljanović i A. Smoljanović) problematizira se nedostatna zdravstvena skrb na otocima. Hvar je, u odnosu na brojne druge hrvatske otoke koji su bliže kopnu, u nezavidnoj situaciji. Liječnika na Hvaru ima dovoljno, no kad je riječ o hitnim stanjima, stvari nerijetko postaju dramatične. Autori ističu i iznimno veliku fluktuaciju liječnika na otoku šezdesetih i sedamdesetih godina, ali se taj trend znatno smanjio s pojavom privatizacije, što liječnike čvršće veže za otok. Svoj prijedlog o potrebi otvaranja male opće komunalne bolnice (s dva odjela: kirurškim i

internističkim) na Hvaru autori temelje na statističkim podacima o godišnjem broju hospitaliziranih otočnih pacijenata u bolnicama u Zagrebu, Splitu ili stacionaru Doma zdravlja Hvar. Podaci, naime, pokazuju da svaki sedmi stanovnik otoka Hvara traži neki oblik hospitalizacije. Potrebu za otvaranjem maloga hospitalnog objekta potkrepljuju i turističkim razlozima jer bi broj starijih turista izvan turističke sezone zasigurno bio veći kada bi postojala mogućnost pružanja hitne kirurške i kardiološke specijalističke skrbi.

BIOGRAFIJE LIJEČNIKA

U posljednjem poglavlju priložene su biografije 143 liječnika rođena na Hvaru ili porijeklom s otoka Hvara. Impresivan broj za jedan otok! Od toga 35 ih ima znanstveno zvanje, 24 su sveučilišni nastavnici, 18 primarijusi, 8 redovni članovi Akademije medicinskih znanosti Hrvatske, 2 akademici. Na samom kraju autor nije mogao izostaviti liječnike iz obitelji Brida, koji su se, od prvog, legendarnog dr. Vojtjeha Bride, koji je došao u Hrvatsku i radio kao liječnik i stomatolog najprije u Selcima na Braču, zatim u Trpnju na Pelješcu, a od 1921. u Jelsi na Hvaru, kroz nekoliko generacija po obiteljskoj tradiciji posvetili liječničkom pozivu. Dr. Vojtjeh Brida st. postavio je snažna stručna i etička načela u liječničkom poslu i utemeljio moderno zdravstvo ne samo u Jelsi, nego i na cijelom otoku.

Ovo je poglavlje ujedno i najopsežnije (šezdesetak stranica) i efektno zaključuje monografiju te bjelodano pokazuje koliko je inzularni ljudski resurs otoka Hvara bio izdašan i snažan jednako na intelektualnom koliko i na humanom planu.

Tako je zdravstvena zaštita u drugoj polovici XX. stoljeća na otoku Hvaru, raspoložuci početkom pedesetih godina sa svega tri starija liječnika na početku ove priče, koji su svakodnevne zdravstvene usluge pružali u oskudno opremljenim i neadekvatnim prostorima, granajući i razlistavajući se do punog kapaciteta, uspjela ostvariti raznovrsnu i kvalitetnu zdravstvenu zaštitu hvarskoga stanovništva, jer danas u njoj djeluje ukupno 20 liječnika opće medicine i 7 specijalista, 5 stomatologa, 3 magistra farmacije i 1 inženjer medicinske biokemije na malo više od 11.000 stanovnika.

TESTAMENT I DUG ZAVIČAJU

Monografija prof. dr. Josipa Franičevića pionirsko je djelo takve vrste, jer se prvi put u cijelosti nastoji prikazati razvoj zdravstva u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća. Ona je stoga nezaobilazni dokument za sve budu-

će istraživače povijesti zdravstva otoka Hvara i(li) povijesti zdravstva svih hrvatskih otoka.

Na kraju, može se kazati kako je Hvar, taj mediteranski inzularni entitet *par excellence*, otok iznimnoga geografskog smještaja, koji obiluje prirodnim bogatstvima, dragocjenim civilizacijskim naslagama i tragovima brojnih kulturnih slojeva, poslužio kao inspiracija za istraživanje kojim se u golemu knjigu otočne kronologije upisala jedna od najznatnijih ljudskih djelatnosti. Katalogizirati i usustaviti zbivanja u zdravstvu i svagdanjoj medicinskoj praksi, onoj kurativnoj kao i onoj preventivnoj, uključujući organiziranje i funkcioniranje zdravstvene mreže na otoku, pothvat je vrijedan osobite pozornosti.

U tom kontekstu knjiga prof. dr. Josipa Franičevića nije samo testament i uporište istraživačima za jednu buduću sintezu povijesti zdravstva otoka Hvara – niti je samo otimanje zaboravu zdravstvenih zbivanja i glavnih protagonista koji su pronosili zdravstvenu misiju u tek minulom vremenu – nego i vraćanje “duga” slatkom zavičaju.

Prim. dr. Mirko Jamnicki Dojmi